

פרופ' פרנסין קופמן

לחקר תולדות התרגום העוקב: מקצוע המתורגמנים היהודים בימי קדם

בתלמוד הבבלי והירושלמי, במדרשים ובספרות השו"ת, אנו מוצאים עדויות לקיום מקצוע מוכר ומוגדר: זה של המתורגמן. חלק מן המידע הוא אגדי (תאורי) וחלק אחר הלכתי (איך צריך המתורגמן לתפקד).

אף על פי שאזכורים אלה קצרים, בלתי שלמים ולפעמים סותרים (מה גם שהפרטים או התיאורים והסיפורים נמסרו - לרוב כבדרך אגב - בקורפוס המעיד על כאלף וחמש מאות שנות פרקטיקה, במקומות מרוחקים זה מזה ובהקשרים תרבותיים שונים ומגוונים), היסטוריון שבא לשחזר את תולדות התרגום בעל פה (שבעבר היה תמיד תרגום עוקב) יכול ללמוד רבות על תפקידו ועל מעמדו של המתורגמן היהודי בימי קדם, בין המאה השישית לפני הספירה למאה השמינית עד העשירית לאחר הספירה.

היו מתורגמנים בשכר שעבדו בבתי כנסת, בעת קריאת התורה או הדרשה. אחרים עבדו בבתי מדרש לצד הרב, מול קהל התלמידים. אחרים עבדו בבתי דין או בארועים ממלכתיים או טקסיים. חלק היו קשורים לרב אחד וליוו אותו בכל תפקידיו. ידוע גם על רבנים, שופטים או דרשנים ידועים ששימשו כמתורגמנים במעמד מסוים.

הדבר הבולט הוא שבניגוד לימינו מקצוע המתורגמן לא היה רק מלאכת העברה לשונית של שיח או של טקסט כתוב הנקרא בעל פה, משפה אחת לשפה שניה. אמנותו של המתורגמן היתה גם של פרשן, המסוגל להסביר, לבאר, לפתח את דבר הרב או הדרשן. כמו כן מדובר בכושר הבעה בעל פה, בקול רם וברור, והעברה באותה שפה, אך בניב הרווח במקום וברמה התואמת את השכלתו של הקהל הנוכח.